

KIMYONI MUAMMOLI-INTEGRATIV O'RGANISH TA'LIM TIZIMI: TAVSIF VA XUSUSIYATLARI

Kurbanbaeva Asel

ilmiy rahbar, PhD

Begmuratova Erkinay

NDPI 3-kurs studenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8333189>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 03-September 2023 yil

Ma'qullandi: 06-September 2023 yil

Nashr qilindi: 11-September 2023 yil

KEY WORDS

Kimyoni Muammoli-Integrativ O'rganish, Integrativ Ta'lim, Muammoli O'rganish, Integratsion Maqsadlar, Muammoli Muhit, Integratsiya, Fanlar va Ko'nikmalar

ABSTRACT

Bu maqola Kimyoni Muammoli-Integrativ O'rganish ta'lim tizimining tushunchalarini, asosiy xususiyatlarini, va o'quv muhiti tavsifini ta'riflaydi. Bu tizim, muammoli fanlar va ko'nikmalarni o'quvchilarga o'rganishda integratsiya, muammolarni yechish, va tahlil qilishni rag'batlantiradi. Muammoli o'quvchilarning kritik o'qish va o'zlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun yaxshi bir tizim sifatida ta'riflanadi.

Kimyoni muammoli-integrativ o'rganish-bu bir vaqtning o'zida o'spirinlar tomonidan bilim va ko'nikmalarni mustaqil ravishda egallashga, o'zaro bog'liq integrativ ta'lim muammolarini (fanlararo, kompleks) aniqlash, shakllantirish va xulosa qilish jarayonida ushbu bilimlarni birlashtirish, sintez qilish va ulardan foydalanishga qaratilgan rivojlanish tadqiqotining yaxlit uslubiy tizimi.

Muammoli integratsion ta'limda muammoli hikoyalar va o'quv qiyinchiliklari o'smirlarni funktsional kognitiv ishlarga jalb qilish uchun zamin hisoblanadi. Integrativ muammoli muhit-o'qituvchi tomonidan ataylab ishlab chiqilgan o'quv muhiti, unda bilim oluvchi o'zi uchun belgilangan maqsadga xizmat qilish uchun mavjud bilim va ko'nikmalarining (fanlararo) etishmasligini tushunadi, masalan, savolga javob berish, muammoni xulosa qilish, mahoratni bajarish, kuzatilgan tashqi ko'rinishning mohiyatini sharhlash va boshqalar. Integrativ ta'limni bog'lash - darsda qilingan muammoli tarixni amaliy amalga oshirish konfiguratsiyasi hisoblanadi, muammoli oqishning integratsion maqsadini belgilaydi, noma'lum narsalarni bilishga ilhomlantiradi va yangi bilimlarni yoki harakatlar usulini o'zlashtirishga olib keladi. Muammoli oqitish nazariyasini shakllantirish uchun katta ahamiyatga ega qoidani ishlab chiqqan psixolog olimlarning asarlari nafaqat aqliy rivojlanish, hajm va sifat bilan balki o'rganilgan bilimlar, shuningdek fikrlash jarayonlarining tuzilishi, tizimi mantiqiy operatsiyalar va aqliy harakatlar ila tavsiflanadi (S. L. Rubinshteyn, N. A., Menchinskaya, F. V. Kudryavtsev). Mashhur psixologiya mutaxassislari va tarbiyachilarining fikriga ko'ra L. P. Blonskiy, L. S. Vygotskiy, V. V. Davydov, L. V. Zankova, N. B. Istomina, A. N. Leontieva, I. ya. Lerner, A. M. Matyushkina, M. I. Mahmutova, V. Okon, S. L. Rubinshteyn, M. N. Skatkina, I.S. Yakimanskaya va boshqalar.o'quv ishlari o'quv uchun muammoli tartibni amalga oshirish jarayonida rivojlanayotgan ta'limda

yanada kengroq amalga oshiriladi. Muammoli tadqiqotlar asoschilaridan biri M. I. Mahmudov muammoli o'rganishni rivojlanayotgan ta'limning didaktik tizimi sifatida belgilaydi, bu o'spirinning doimiy aqliy shakllanishini belgilaydi, bu esa kuchli bilim va ma'lum bir fikrlash tarzini, e'tiqod chuqurligini va bilimlardan ijodiy foydalanishni kafolatlaydi. Muammoli o'rganish g'oyasi yangi emas. U o'zining ilmiy yoritilishini A. V. Brushlinskiy, J. V. Brushlinskiy asarlarida ko'targan. Dyui, T. A. Ilyina, T. V. Kudryavtseva, A. M. Matyushkina, M. I. Mahmudova, V. Perch va boshqalar muammoli o'rganish motivatsiyaning o'ziga xos ko'rinishini rivojlantirishga asoslanadi, natijada u muammoli voqealarni keltirib chiqaradigan muammoli vazifalar zanjiri sifatida taqdim etilishi kerak bo'lgan materialning didaktik tarkibini etarli darajada loyihalashni talab qiladi. Biroq, muammoli tarixni yaratish, o'qitishda, muhim pedagogik qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Buning sababi shundaki, hozirgi kunga qadar maktabda muammoli o'rganishning ba'zi jihatlari, kam o'rganilgan. Muayyan darajada, aynan shu asosda, boshlang'ich o'rta ta'lim muassasasining o'quv jarayonida muammoli topshiriqlar kamroq qo'llaniladi.

Muammoli vaziyatlar oquvchilarni eng oldi bilan muammoli vaziyat bilan tanishtiriladi va oquvchilar fikrlari charxlanadi. Dars jarayonida oquvchilarning muammoli fikr mulozazalari motivatsion harakatlar bilan takomillashtiriladi. Yaniy motivatsion harakatlar oquvchilarning organilgan bilimlarini ragbatlantirishga xizmat qiladi.

Maktabda 7-sinfda <kislotalar> mavzusi otiladi. Mavzu asosida kislotalarning xossalari, ishlatilishi, olinishi organiladi. Oshqozon kislotaligi me'da shirasining xlorid kislotasi konsentratsiyasining o'lchovi bolib, bu kislota oshqozon bezlaridan maxsus parietal hujayralar tomonidan ishlab chiqariladi. Xlorid kislotaning asosiy vazifalari oqsilli ovqatlarni hazm qilish, antibakterial ta'sir, oshqozon osti bezining qo'zg'alishi, ovqat hazm qilish fermentlarini faollashtirishdan iborat. Va eng muhimi, xlorid kislotasi oziq-ovqat mahsulotlarini normal qayta ishlashga va uning o'n ikki barmoqli ichakka keyingi harakatiga yordam beradi. Demak mavzuda kislotalarning amaliyotda ishlatilishi mustaxkamlanadi va inson organizmidagi tutgan orni, funktsiyasi bilan biologiya fani bogliqligi tushintiriladi.

Oltinchi guruh elementlariga tegishli umumiy xossalar boyicha maktabning 8-sinfida oqitiladi. Bunda kislorod elementiga toqtalganda, biz buning tarbiyaviy ahamiyatini integratsion yonalishlar bilan mustahkamlab olamiz. Kislorod havo atmosferasining 29% tashkil qiladi, shu asosda oquvchilarga muammoli topshiriq berib dars shakillantiriladi. Muammoli savol, Italiyada "it g'ori" deb nomlangan keng ommalashgan g'or borligi haqida xabar beramiz. Unda turgan odam uzoq vaqt qolish imkoniyatiga ega va u erga yugurgan it bo'g'ilib o'ladi. Bu haqiqatni qanday izohlash mumkin? Talabalar olingan ma'lumotlarga sezgir javob berishadi va o'quv qiyinchiliklarini xulosa qilish uchun faol ravishda bog'lanishadi. (Ponomareva T. I.)

Maktabda 9-sinfda Temir elementi va uning birikmalari mavzusi otiladi. Temir Mendeleyev davriy sistemasining VIII guruxiga mansub kimyoviy element bolib, zamonaviy texnika uchun eng zarur metallardan biri hisoblanadi. Temir birikmalari sanoat, qishloq xo'jaligi. va qurilish ishlarida keng qo'llanadi, biyologiya fanida esa Temir gemoglobinning asosiy tarkibiy qismlaridan biri. Yaniy Gemoglobin qondagi kislorodni butun tanada olib yuradi. Va temir gemoglobinni o'z ichiga olgan sog'lom qizil qon hujayralarini ko'paytirish jarayonida ishtirok etadi. Tanadagi ko'plab jarayonlar, jumladan, energiya almashinuvini va DNKni tiklashda temir elementi katta ahamiyatga egadir. Bu mavzuda oquvchilarga integratsion oqitish usulida biologiya faniga tegishli malumotlar bilan birgalikda shakillantirilib oqitilsa, mavzu

oquvchilarga yaxshi tushintirilgan xisoblanadi.

Har bir dars nafaqat nazariy materialni o'rganish va ko'nikmalarni shakllantirishga, balki intellektual rivojlanishga hissa qo'shadigan talabalarning aqliy faoliyatini tashkil etishga ham qaratilgan bo'lishi kerak.

Adabiyotlar:

1. Askarov M, Kimyoni Muammoli-Integrativ O'rganish ta'lim tizimi: Ta'lim tizimining integratsiya va muammoli fanlar o'rganishda o'qish jarayonida o'quvchilarni tashkillashtirish. Ta'limning Yangi O'zgarishlari, 42(3), 265-278.
2. uzedu.uz - O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi rasmiy veb-sayti

